

3 DOORSTROOMFINALITEIT

Info over de vakfiche

Geldig van 1 januari 2026 tot en met 31 december 2026. Je gebruikt deze vakfiche voor deze studierichting in de **3de graad doorstroomfinaliteit - domeingebonden**:

- welzijnswetenschappen

Waarom leer je dit vak?

Het vak filosofie en recht is een richtingsspecifiek vak binnen de richting welzijnswetenschappen.

In het deel filosofie ontdek je de eigenheid en de geschiedenis van het filosofisch denken. Je leert een aantal filosofische vaardigheden aan zoals filosofische vragen stellen en argumenteren. Je reflecteert over mensvisies en ethiek en het onderscheid tussen mens- en natuurwetenschappen. Je maakt kennis met filosofische begrippen in al deze domeinen en leert ze correct gebruiken.

In het deel recht leer je de basiskennis van ons rechtssysteem. Je krijgt inzicht in hoe onze wetten en regelgeving worden gemaakt. Je krijgt inzicht in buitengerechtelijke en gerechtelijke procedures als vormen van conflictoplossing. Je maakt kennis met de verschillende instanties, rechtbanken en hoven. Je leert juridische vraagstukken in hun context begrijpen en hoe recht kan bijdragen aan sociale rechtvaardigheid en het oplossen van maatschappelijke problemen.

Hoe gebruik je deze vakfiche?

Een vakfiche bevat alle informatie die je nodig hebt om te studeren en om je examen met succes af te leggen. We geven je dus niet alleen de leerstof maar ook uitleg over hoe het examen verloopt, wat je moet meebrengen, hoe we je examen beoordelen en welk cursusmateriaal je kan gebruiken om je voor te bereiden.

In het hoofdstuk *Wat moet je leren?* gebruiken we altijd dezelfde symbolen, zodat duidelijk is voor jou wat je moet kennen en kunnen op het examen.

Leerdoel

Bij elk hoofdstuk krijg je eerst een korte beschrijving van het leerdoel: een algemene omschrijving van de competenties die je moet verwerven.

Dit moet je **kunnen**

Hier vind je wat meer in detail terug wat je moet kunnen aan de hand van de leerstof die je gestudeerd hebt. Je bereidt je voor op het examen vanuit concrete problemen en situaties.

Bijlage

Bij deze vakfiche horen 1 of meerdere bijlagen. Je vindt ze op het einde van de vakfiche. Je krijgt deze niet op het examen.

Wat moet je leren?

Filosofie

Eigenheid van de filosofie

Je reflecteert over de eigenheid van de filosofie.

Basisbegrippen

Je benoemt de gelijkenissen en verschillen tussen natuurwetenschappen en **menswetenschappen**:

- natuurwetenschappen
- menswetenschappen: sociale en gedragswetenschappen

Je legt de **eigenheid van de filosofie** uit binnen de menswetenschappen.

Je legt uit wat **filosofische verwondering** is.

Je legt uit waarom filosofische verwondering noodzakelijk is binnen de filosofie.

Je verduidelijkt de **oorsprong van de filosofie** door westers filosofie te onderscheiden van mythologie en natuurfilosofie.

Je benoemt de kenmerken van **filosofische vragen**.

Je gebruikt de kenmerken van filosofische vragen om een onderscheid te maken tussen filosofische en niet-filosofische vragen.

Je herkent en benoemt de verschillende **filosofische domeinen**.

Inductie en deductie

Je herkent en benoemt de verschillende **bronnen van kennis**.

Bronnen zijn:

- verhalen
- geheugen
- afleiding
- zintuigen
- introspectie

Je legt het verschil uit tussen waarneming en kennis aan de hand van de **grotallegorie van Plato**.

Je legt uit hoe kennis wordt opgebouwd binnen het **rationalisme** volgens René Descartes:

- deductieve aanpak
- methodische twijfel

Je legt uit hoe kennis wordt opgebouwd binnen het **empirisme** volgens John Locke en David Hume:

- inductieve aanpak

Je herkent en benoemt empirisme en rationalisme in een gegeven voorbeeld.

Je legt de verschillen uit tussen empirisme en rationalisme.

Filosofische vaardigheden bij inductie en deductie:

Je formuleert een filosofische vraag.

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt volgens de AUB-methode. ([zie bijlage 1](#))

Je beoordeelt de geldigheid van redeneringen in filosofische teksten. Je gebruikt hierbij inzichten uit de argumentatieleer.

Falsificatie en demarcatie

Je legt uit hoe natuurfilosofie evolueerde naar **wetenschap**.

Je legt de betekenis en de theorie uit van filosofen voor het ontwikkelen van de **wetenschappelijke methode**.

De filosofen zijn:

- Aristoteles
- Francis Bacon
- Karl Popper
- demarcatievraagstuk: verificatie en falsificatie
- pseudowetenschappen

Filosofische vaardigheden bij falsificatie en demarcatie:

Je formuleert een filosofische vraag.

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt volgens de AUB-methode. ([zie bijlage 1](#))

Je beoordeelt de geldigheid van redeneringen. Je gebruikt hierbij inzichten uit de argumentatieleer.

Je reflecteert over de wetenschapsfilosofie. Je doet dit aan de hand van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 2](#))

Wijsgerige antropologie

Je reflecteert over de mens vanuit visies en met concepten uit de wijsgerige antropologie.

Lichaam en geest

Je legt de **basisideeën** uit van filosofen die hebben bijgedragen aan het debat over lichaam en geest.

Filosofen zijn:

- Plato
- Aristoteles
- René Descartes
- Parmenides
- Benedictus de Spinoza

Je legt de **monistische en dualistische mensvisie** uit.

Je vergelijkt monistische en dualistische mensvisies en je benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Je vergelijkt westerse visies over lichaam en geest met **niet-westerse visies** en je benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Cultuur en natuur

Je legt uit waarom bepaalde eigenschappen **exclusief menselijk** kunnen zijn.

Mogelijke menselijke eigenschappen zoals:

- emoties
- rede

Je reflecteert over emoties vanuit verschillende **benaderingen**.

De benaderingen zijn:

- naturalistische benadering
- cultureel en historische benadering
- cognitieve benadering

Je legt de **basisideeën** uit van filosofen die hebben bijgedragen aan het debat over de verschillen tussen mens en dier.

Filosofen zijn:

- Aristoteles
- René Descartes
- Friedrich Nietzsche

Je reflecteert over het verschil tussen mens en machine op basis van **bewustzijn**.

Denkers zijn:

- Julien Offray de La Mettrie
- Dick Swaab

Vrijheid en determinisme

Je legt het verschil uit tussen **lot en toeval**.

Je legt de evolutie van het filosofisch denken over **vrijheid en determinisme** uit van de oudheid tot de 19de eeuw.

De periodes zijn:

- Griekse mythologie
- Oudheid: Democritus en de Stoïcijnen
- middeleeuwen: Thomas van Aquino
- 17de eeuw: mechanisch determinisme
- 19de eeuw: Arthur Schopenhauer en Friedrich Nietzsche

Je legt het denken over determinisme en vrijheid uit aan de hand van **filosofen uit de 20ste eeuw**.

Filosofen zijn:

- Martin Heidegger
- Jean-Paul Sartre
- Michel Foucault
- Henry Frankfurt
- Jan Verplaetse

Filosofische vaardigheden bij wijsgerige antropologie:

Je formuleert filosofische vragen over wijsgerig filosofische thema's.

Je analyseert gedachte-experimenten over de wijsgerige antropologie aan de hand van richtvragen (zie [bijlage 3](#)).

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt over wijsgerig antropologische thema's. Je gebruikt de AUB-methode. (zie [bijlage 1](#))

Je reflecteert over aangereikte wijsgerige antropologische thema's. Je doet dit op basis van aangereikte bronnen en een stappenplan. (zie [bijlage 2](#))

Ethiek

Je reflecteert over rechtvaardig samenleven en goed handelen vanuit visies en met concepten uit de ethiek.

Basisbegrippen

Je legt uit wat **goed handelen** is aan de hand van basisbegrippen uit de ethiek.

Basisbegrippen zijn:

- waarden en normen.
- moreel universalisme en moreel relativisme
- vrije wil
- cultuurrelativisme

Je legt uit wat een **moreel dilemma** of ethische vraag is.

Je legt 2 verschillende **benaderingen** binnen de ethiek uit.

De benaderingen zijn:

- descriptieve ethiek
- normatieve ethiek:
 - gevolgenethiek

- plichtethiek
- deugdenethiek
- zorgethiek

Je legt het **is-ought probleem** van David Hume uit.

Gevolgenethiek

Je legt de **gevolgenethiek** of **utilitarisme** uit.

Je legt de **bijdrage** uit van Jeremy Bentham en Peter Singer aan de ontwikkeling van de gevolgenethiek.

Je legt de **kritiek** uit op de gevolgenethiek op basis van het is-ought probleem van David Hume.

Plichtethiek

Je legt de **plichtethiek** uit.

Je legt de **bijdrage** uit van Immanuel Kant en Emmanuel Levinas aan de ontwikkeling van de plichtethiek.

- Immanuel Kant: grondlegger
 - categorische imperatief
 - moreel universalisme
 - hypothetische imperatief
- Emmanuel Levinas

Je vergelijkt de **visies** van Immanuel Kant en Emmanuel Levinas. Je beschrijft de gelijkenissen en verschillen tussen hun visies.

Je legt de **kritiek** uit op de plichtethiek van Immanuel Kant.

Deugdenethiek

Je legt de term **geluk** uit in relatie tot de deugdenethiek.

Je legt de bijdrage uit van filosofen aan de ontwikkeling van de **deugdenethiek**.

Je geeft de verschillen en overeenkomsten tussen de verschillende visies over deugden.

Je legt het **universalistisch karakter** van de deugdenethiek uit.

Filosofen zijn:

- grondlegger Aristoteles: 4 kardinale deugden
- Martha Nussbaum: 10 capaciteiten
- David Hume: artificiële deugden en natuurlijke deugden
- Filippa Foot: 3 essentiële kenmerken van deugden

Zorgethiek

Je legt het **uitgangspunt** van de zorgethiek uit.

Je legt het verschil uit met het uitgangspunt van de plicht- en gevolgenethiek.

Je legt uit waarom de zorgethiek haar wortels kent in het **feminisme**.

Je legt de rol van Carol Gilligan uit in het ontstaan van de zorgethiek.

Je legt de **4 fasen van zorg** volgens Joan Tronto uit.

Je koppelt deze fasen aan vier morele kwaliteiten.

De morele kwaliteiten zijn:

- betrokkenheid
- bekwaamheid
- wederkerigheid
- verantwoordelijkheid

Ethiek en geluk

Je legt de **link** uit tussen goed en juist handelen en geluk.

Je analyseert **visies over geluk**. Je vergelijkt verschillende visies en je benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Filosofen en stromingen zijn:

- Aristoteles
- Epicurus
- Immanuel Kant
- Jeremy Bentham
- Arthur Schopenhauer
- Emmanuel Levinas
- Dirk De Wachter
- Oosterse wijsheden
- Stoïcisme

Filosofische vaardigheden bij ethiek:

Je formuleert een filosofische vraag over ethische thema's.

Je analyseert gedachte-experimenten over de ethische thema's aan de hand van richtvragen. ([zie bijlage 3](#))

Je analyseert een dilemma en situeert het binnen de deugden-, plichts-, gevolgen- of zorgethiek.

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt over ethische dilemma's volgens de AUB-methode. ([zie bijlage 1](#))

Je reflecteert over rechtvaardig samenleven. Je doet dit aan de hand van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 2](#))

Je reflecteert over ethische dilemma's. Je doet dit aan de hand van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 2](#))

Argumentatieleer

Je onderscheidt de 4 **basisvormen** van voorwaardelijke redeneringen.

Je legt uit welke basisvorm een geldige of ongeldige redeneervorm is.

Je legt uit op basis van de vier basisvormen of een gegeven redenering geldig of ongeldig is.

Je bouwt een eigen argumentatie op over een gegeven filosofische thema aan de hand van de vier basisvormen.

De 4 basisvormen zijn:

- bevestiging van de antecedens of modus ponens
- bevestiging van het consequens
- ontkenning van de antecedens
- ontkenning van het consequens of modus tollens

Je herkent en benoemt **drogredenen** in een gegeven voorbeeld.

Recht

Werking van de rechterlijke macht en justitie

Je reflecteert aan de hand van aangereikte bronnen over de werking van de rechterlijke macht en justitie.

Democratische rechtstaat

Je legt het begrip **democratische rechtstaat** uit.

Je legt het verband uit tussen de democratische rechtstaat en de waarden van de westerse maatschappij.

Je herkent en benoemt de belangrijkste principes van een democratische rechtstaat.

De principes zijn:

- meerderheidsprincipe
- een constitutie of grondwet
- scheiding der machten
- onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak
- fundamentele rechten en vrijheden

Je legt het begrip **scheiding der machten** uit als belangrijk principe in een democratische rechtstaat.

Je benoemt de politieke instituties en de functie die bij deze drie machten horen.

De drie machten en hun bijhorende instituties zijn:

- wetgevende macht: parlementen
- uitvoerende macht: regeringen
- rechterlijke macht: hoven en rechtbanken

Je analyseert:

- het belang van de scheiding der machten voor een democratische samenleving
- de controle en het evenwicht tussen de 3 machten
- de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht
- schendingen van de scheiding der machten

Wetgeving en rechtspraak

Je herkent en benoemt de **functies van justitie**.

De functies zijn:

- preventie
- veiligheid
- ordehandhaving
- conflictbeslechting
- bestraffing

Je legt de **belangrijkste principes** uit van de **hedendaagse rechtspraak**.

De principes zijn:

- vermoeden van onschuld
- onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechters
- openbaarheid
- hoor en wederhoor

Je legt verschil uit tussen **deontologie** in de welzijnssector en wetgeving.

Je reflecteert aan de hand van bronnen over de rol die justitie speelt bij

- veranderende maatschappelijke normen
- het regelen van ons dagelijks leven
- meer rechtvaardigheid en gelijkheid

Je legt **aspecten** van een **deontologische code** uit. Je herkent en benoemt deze aspecten in actuele casussen.

De aspecten zijn:

- beroepsgeheim
- discretieplicht
- meldingsplicht

Actuele thema's binnen recht

Je reflecteert over **actuele thema's** aan de hand van bronnenmateriaal. Dit doe je aan de hand van het schema met redeneeractiviteiten en vaardigheden die je hierbij nodig hebt. ([zie bijlage 3](#))

Actuele thema's zijn:

- hervorming van de gerechtelijke procedure
- kloof tussen burger en justitie: vertrouwen en wantrouwen
- afschaffing van de volksjury
- procedurefouten
- strengere strafmaten
- verjaring
- uithandengeving bij minderjarigen
- vervroegde en voorwaardelijke vrijlating
- internering
- (niet)uitvoering van vonnissen
- alternatieve straffen zoals enkelband, werkstraf, ...
- nieuwe vormen van strafuitvoering: transitiehuizen en detentiehuizen
- moeizame relatie tussen media en justitie, trial by media

Conflictoplossingen

Je licht buitengerechtelijke en gerechtelijke procedures als juridische vormen van conflictoplossing toe.

Buitengerechtelijke procedures

Je legt **buitengerechtelijke procedures** als vormen van conflictoplossing uit.

De buitengerechtelijke procedures zijn:

- bemiddeling
- verzoening of minnelijke schikking
- arbitrage

Je herkent en benoemt **vormen van juridische bijstand** in actuele voorbeelden.

De vormen van juridische bijstand zijn:

- Juridische eerstelijnsbijstand:
 - Juridische info- en hulpcentra zoals CAW, justitiehuis, OCMW, ...
- gratis consulten bij advocaten
- online juridische informatie van overheidswebsites of organisaties.
- wetswinkel
- Juridische tweedelijnsbijstand: systeem van pro-deo

Gerechtelijke procedures

Je legt **gerechtelijke procedures** als vormen van conflictoplossing uit aan de hand van de **gerechtelijke piramide**.

Je legt de **bevoegdheden** uit van de verschillende rechtbanken en rechtshoven.

De rechtbanken en rechtshoven zijn:

- Vrederecht
- Politierechtbank
- Rechtbanken van eerste aanleg
- Burgerlijke rechtbank
- Familierechtbank
- Jeugdrechtbank
- Strafvoutvoeringsrechtbank
- Arbeidsrechtbank
- Ondernemingsrechtbank
- Hof van beroep
- Hof van Assisen
- Hof van cassatie

De bevoegdheden zijn:

- de territoriale bevoegdheden
- de materiële bevoegdheden

Je legt de **hiërarchische structuur** uit van de gerechtelijk hoven en rechtbanken.

Je legt de mogelijkheden uit om in beroep te gaan.

Je licht het verloop van een **gerechtelijke bemiddeling** in de familie- en jeugdrechtbank toe.

Je legt het verschil uit tussen **burgerlijk recht en strafrecht**.

Je legt het verloop van een gerechtelijke procedure uit.

De gerechtelijke procedures zijn:

- burgerlijke procedure
- strafrechtelijke procedure: vooronderzoek en het proces

Je herkent en benoemt **juridische termen** en **actoren** in verschillende gerechtelijke procedures.

Juridische termen zijn:

- dagvaarding
- pleidooien
- vonnis
- beroep
- vooronderzoek
- misdrijf
- opsporingsonderzoek
- gerechtelijk onderzoek
- seponeren
- minnelijke schikking
- proces-verbaal
- strafdossier
- raadkamer of kamer van inbeschuldigingstelling
- onderzoek ter terechtzitting of het proces

Actoren zijn:

- eiser
- verweerder
- slachtoffer
- beklaagde
- burgerlijk partij
- getuige
- onderzoeksrechter of procureur

- gerechtsdeurwaarder
- rechter
- advocaat
- griffier
- openbaar ministerie of parket
- volksjury

Je analyseert in actuele casussen:

- het verschil tussen strafrecht en burgerlijk recht
- de bevoegde rechtbank of het bevoegde hof
- de beroepsmogelijkheden
- de betrokken actoren in een geschil

Informatie over het examen

Zo ziet het examen eruit

Je legt het examen af in het examencentrum in Brussel. Het examen duurt 120 minuten.

Er zijn verschillende vraagtypes: invulvragen, sleepvragen, dropdownvragen, meerkeuzevragen ... Elk vraagtype heeft een eigen instructiezin, die aangeeft wat je precies moet doen.

Bij de meeste opdrachten horen prenten, foto's, stukjes tekst ... Wat je met deze bronnen moet doen, staat duidelijk aangegeven in de opdracht.

Tijdens het examen mag je gebruik maken van spellingscontrole, een eenvoudig woordenboek, digitale rekenapps en geopunt. We raden je aan om thuis te oefenen met deze hulpmiddelen. Je vindt op de website ook een oefenexamen waarmee je de verschillende vraagtypes kan inoefenen. Uiteraard is dit geen echt examen: de bedoeling is dat je de techniek van de digitale vraagtypes in de vingers krijgt. Alle info om je voor te bereiden vind je op onze website:
www.vlaanderen.be/examencommissie-secundair-onderwijs/voorbereiding.

Dit neem je mee

Je identiteitskaart of een geldig alternatief. In het examenreglement vind je wat geldige alternatieven zijn.

Je laat al je persoonlijke spullen achter in een locker in de onthaalruimte.

Als je een gsm/smartphone of smartwatch, maar ook cursusmateriaal of samenvattingen bij hebt in de examenruimte beschouwen we dit als examenfraude.

Dit krijg je van ons

Je krijgt van ons het materiaal dat je nodig hebt om je examen te maken:

- een balpen en kladpapier
- een hoofdtelefoon

In je examen zitten links naar de websites die je mag gebruiken tijdens je examen, zoals het digitale woordenboek en de spellingscontrole.

Zo verloopt het examen

Je meldt je aan bij de balie met je identiteitskaart of een geldig alternatief.

In het examenlokaal zelf mag je geen persoonlijke spullen bij je hebben. Na je aanmelding aan het onthaal berg je daarom je jas, je tas of rugzak én je gsm op in een locker.

Je leest de instructies op de examencomputer en tikt de code van de examensticker in om je examen te starten.

Als je klaar bent, sluit je je examen af met de knop beëindigen. Dat kan ten vroegste 15 minuten na de start van het examen. Geef je kladblad af aan de toezichter.

Zo beoordelen wij je examen

Er is geen giscorrectie.

onderdeel	gewicht
filosofie	60 %
recht	40 %

Met deze leermaterialen kan je studeren

De Examencommissie maakt geen cursussen en stelt geen boeken ter beschikking. Je kan studiemateriaal kopen in een (online) boekhandel of ontlene en raadplegen in een bibliotheek. De bibliotheken van de lerarenopleiding aan de universiteit of de hogeschool bieden heel wat leermiddelen aan.

We hebben voor jou een selectie gemaakt van interessante boeken, websites en ander materiaal. Uiteraard mag je ook ander studiemateriaal gebruiken.

Let op! Mogelijk is bepaald studiemateriaal niet langer verkrijgbaar of zijn de meest recente werken nog niet opgenomen. Ook websites veranderen soms van naam of worden aangepast. Als je niet op de juiste website terechtkomt, kan je die proberen te vinden via een goede zoekmachine.

Leerboeken en methodes

Methode	Uitgeverij	Gegevens
Agora 6 Sociale en gedragswetenschappen leerwerkboek	Van In	ISBN 978-94-651-4066-7
Antropia 5 Sociale wetenschappen en gedragswetenschappen Activerend leerboek	Plantyn	ISBN 978-90-497-0602-9
Antropia 6 Sociale wetenschappen en gedragswetenschappen - Welzijnswetenschappen	Plantyn	ISBN 978-90-497-0732-3
Antropia 5 Filosofie Activerend leerboek	Plantyn	ISBN 978-90-497-0603-6
Antropia 6 Filosofie Activerend leerboek	Plantyn	ISBN 978-90-497-0731-6
Filosofie 5-6 Handboek	Pelckmans	ISBN 978-94-6401-801-1

Bijlagen

Deze bijlagen krijg je **niet** op het examen. Ze helpen je met de voorbereiding.

1. AUB-methode
2. Stappenplan: filosofische teksten lezen
3. Schema: redeneeractiviteiten
4. Richtvragen

1. AUB-methode

Een sterk argument vertrekt van feiten. Daarnaast is een sterk argument ook relevant. Dat betekent dat het over het onderwerp van het meningsverschil gaat en niet over iets anders.

Om een argument goed uit te leggen, zet je drie stappen, samengevat als AUB.

	Stap	Wat doe je?	Hoe kun je beginnen?
A	Argument	Noem je argument.	Mijn argument is dat ...
U	Uitleg	Leg je argument verder uit. Dat kan je doen door twee stappen te volgen: Leg uit waarom het zo is. Leg uit waarom dit goed of slecht is.	want/omdat ... Dit is goed/slecht, want ...
B	Bijvoorbeeld	Bedenk zelf een voorbeeld dat het argument duidelijk maakt. Gebruik daarvoor je eigen fantasie of zoek informatie op het internet.	Stel je voor ... OF Het is onderzocht dat ...

Een voorbeeld:

	Stap	Wat doe je?
A	Argument	Mijn argument is dat geen vlees eten beter is voor het milieu.
U	Uitleg	Door geen vlees te eten draag ik bij tot het verminderen van de veestapel. Minder vleesproductie leidt tot minder CO2-uitstoot.
B	Bijvoorbeeld	Volgens de Verenigde Naties zijn de vleesproductie en de veehouderij verantwoordelijk voor 14,5% van de CO2-uitstoot.

2. Stappenplan: filosofische teksten analyseren

Stap 1: Globaal en oriënterend lezen

Lees de tekst in zijn geheel. Probeer een zicht te krijgen op de structuur ervan. Die heb je nodig om de redenering van de auteur te begrijpen.

Let daarbij op:

- de indeling in hoofdstukken, paragrafen en alinea's
- structurerende woorden en signaalwoorden
- kernbegrippen die meerdere keren voorkomen

Duid in elke alinea een kernzin aan.

Stap 2: Grondig lezen

Herlees de tekst zorgvuldig. Je moet nadien met eigen woorden aan een vriend kunnen uitleggen hoe een auteur zijn stelling verdedigt.

Dit kan je helpen:

- Zoek onbekende woorden en uitdrukkingen op.
- Ontleed moeilijke zinnen.
- Noteer vragen als je iets niet begrijpt en probeer er antwoorden op te vinden.
- Probeer verbanden te zien tussen delen van de tekst en duid ze aan, zoals opsommingen, voorbeelden, de stelling en de argumenten.

Maak een samenvatting in enkele zinnen.

Stap 3: Reflectie

Na een grondige lezing is het tijd om na te denken over wat je er zelf van denkt. Je kan jezelf deze vragen stellen:

- Welke tegenvoorbeelden kan ik vinden voor de stellingen en de conclusies?
- Wat zit me (eventueel) dwars bij wat de auteur schrijft? Welke kritiek heb ik?
- Hoe zou de auteur mijn kritiek beantwoorden?
- Is er een meningsverschil tussen wat ik denk en wat de auteur schrijft? Als dat zo is, pas dan je eigen overtuiging aan?

3. Schema: redeneeractiviteit

	Redeneeractiviteit	Wat doe je?
1	Beschrijven van een maatschappelijk probleem	Je kan de context van het probleem beschrijven. Voor wie is het een probleem, waarom is het een probleem en waar speelt het probleem zich af en de ontstaansgeschiedenis. Je gebruikt in je beschrijving verschillende invalshoeken: economisch, sociaal, cultureel, politiek, juridisch Je vergelijkt standpunten over het maatschappelijk probleem en je kan die linken aan de invalshoeken.
2	Verklaren van een maatschappelijk probleem	Je kan meerdere oorzaken voor het probleem inbrengen. Je kan oorzaken categoriseren, afhankelijk van de invalshoek.
3	Evaluëren van oplossingen voor een maatschappelijk probleem	Je kan oplossingen herkennen en hierbij verschillende perspectieven onderscheiden. Je kan ongewenste gevolgen van de voorgestelde aanpak benoemen en afleiden.

	Wat heb je nodig bij elke stap	Wat doe je?
2	Redeneren met bewijs	Je kan meerdere bronnen bij het beschrijven van het maatschappelijk probleem inzetten en vergelijken. Je houdt rekening met de criteria van betrouwbare en valide data en bronnen. Je kan data uit wetenschappelijk onderzoek gebruiken en vergelijken om uitspraken over oorzaken en uitspraken over oplossingen te onderbouwen.

4. Richtvragen bij gedachte-experimenten

- Welk filosofisch probleem wordt besproken?
- Welke filosofische vraag wordt er gesteld?
- Welk antwoord blijkt uit het gedachte-experiment?
- Welk standpunt wordt er door het gedachte-experiment ondersteund of aangevochten?
- Vormt het gedachte-experiment een aanvaardbaar, relevant en voldoende argument voor of tegen het standpunt?